

Ks. Czesław Krakowiak

Adaptacja, akomodacja i inkulturacja liturgii Mszy świętej w świetle nowego Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego

Podmiotem liturgii Kościoła jest cały lud Boży jako święte zgromadzenie, któremu przewodniczy posiadający sakramentalne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa¹. Celebracja liturgii wymaga takiego jej przygotowania i ukształtowania, aby wszystkie obrzędy, gesty, teksty czytań i śpiewów umożliwiały wiernym pełny, świadomy i czynny w niej udziału (por. KL 14). Aby ten cel osiągnąć, najpierw konieczna jest liturgiczna formacja duchownych i wiernych świeckich oraz taka odnowa tekstów i obrzędów, aby „jaśniej wyrażały święte misteria, których są znakiem, tak by lud chrześcijański, możliwie łatwo mógł je zrozumieć i uczestniczyć w celebracji w sposób pełny, czynny i wspólnotowy” (KL 21). Obrzędy liturgiczne mają się także odznaczać szlachetną prostotą i być „dostosowane (*accommodati*) do pojętności wiernych, aby na ogół nie wymagały wielu objaśnień” (KL 34). *Konstytucja o liturgii świętej* zawiera również ogólne zasady bezpośrednio dotyczące dostosowania liturgii do charakteru i tradycji narodów: *Normae ad aptationem ingenio et traditionibus populorum perficiendam* (nr. 37-40)².

W *Konstytucji* wiele razy używa się terminów *aptare*, *aptatio*, *accommodatio* zawsze w kontekście uczestnictwa wiernych w świętych czynnościach (por. nr. 34, 37-40, 44, 90, 120, 128)³. Często jednak są one używane zamiennie i oznaczają takie przystosowanie liturgii, aby wierni mogli w niej uczestniczyć świadomie i czynnie. Także dostosowanie liturgii do charakteru, sposobu myślenia, zdolności (*ingenio*) i tradycji różnych narodów zostało określone w *Konstytucji* terminem *aptatio* (nr. 37-70). Odnośnie do liturgii sakramentów *Konstytucja* posługuje się terminem *accommodatio* w znaczeniu *aptatio*, gdyż chodzi o przygotowanie rytuałów „dostosowanych do miejscowych potrzeb” (KL 63)⁴. Jakie jest zatem właściwe znaczenie terminów: *aptatio*, *accommodatio* i *inculturatio* występujących w dokumentach Kościoła, w posoborowych księgach liturgicznych, a zwłaszcza w nowym *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*?

¹ Zob. J. Dyduch, *Udział świeckich w kulcie liturgicznym w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, RBL 38 (1985) s. 16-28; H. Sobeczko, *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*, Opole 1999.

² Terminy *adaptatio* i *accommodatio* według A.M. Triacchi występują ponad 160 razy w dokumentach Vaticanum II. *Adattamento: dalla „Sacrosanctum Concilium” agli altri documenti del Vaticano II*, „Rivista Liturgica” 72 (1985) s. 189-208; J. Stefański, *Adaptacje liturgiczne przyszłości odnowy liturgicznej*, RBL 43 (1990) s. 24-25.

³ Zob. A.M. Triacca, *Adattamento liturgico: utopia, velleità o strumento della pastorale liturgica*, „Notitiae” 15 (1979) s. 26-45.

⁴ Historyczny proces i podstawy prawne adaptacji liturgii omawia J. Stefański, *Adaptacje liturgiczne...*, s. 22-25.

Problem terminologii

W wydanych po Soborze księgach liturgicznych widoczna jest już różnica między pojęciami *aptatio* i *accommodatio*. Poprzedzone są one obszernymi wstępami (*Praenotanda* lub *Institutio generalis*) zawierającymi określone przez Stolicę Apostolską granice możliwych dostosowań liturgii, które należą do miejscowych Konferencji Biskupów⁵ oraz uprawnienia przewodniczącego liturgii w czasie jej celebracji (*De accommodatibus quae ministro competunt*)⁶. Pierwsze (*aptationes*) wprowadzane są do ksiąg liturgicznych po zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską, drugie zaś przysługują przewodniczącemu liturgii w ramach obowiązującego prawa liturgicznego. *Aptatio* może dokonywać jedynie władza kościelna, do której należy kierowanie liturgią zgodnie z postanowieniem *Konstytucji o liturgii świętej* nr 22. Natomiast *accommodatio* przysługuje przewodniczącemu celebracji liturgicznych, który z zatwierdzonych ksiąg liturgicznych może wybierać różne teksty i obrzędy, najbardziej odpowiednio dla danego zgromadzenia liturgicznego, a nawet przysługuje mu prawo do tzw. „twórczości liturgicznej” w przewidzianych miejscach i w ściśle określonym zakresie. Jednak w *Ogólnym wprowadzeniu* nie zawsze terminy te odnoszą się do wspomnianych wyżej podstawowych znaczeń. Np. w nr. 24 mowa jest o *aptationes*, które przysługują celebrującemu kapłanowi. W następnym zaś ten sam termin *aptationes* dotyczy możliwości dostosowania liturgii, która należy do kompetencji biskupa diecezjalnego lub Konferencji Biskupów (nr 25; por. nr. 387, 388-393).

W polskich tłumaczeniach łacińskich tekstów dokumentów Kościoła oraz w polskiej literaturze teologiczno-pastoralnej zauważa się brak jednoznacznej terminologii związanej z takimi określeniami jak *aptatio*, *accommodatio* i *inculturatio*. Nie rzadko zastępuje się je jednym terminem „adaptacja”. J. Stefański pisze, że adaptacja liturgii dokonuje się na „pięciu różnych poziomach (często wzajemnie powiązanych): adaptacja języka symboli i znaków liturgicznych do potrzeb duchowych człowieka XX wieku; adaptacje na poziomie przystosowań kulturowych (inkulturacja, akulturacja); adaptacje na poziomie przystosowań ksiąg liturgicznych na języki narodowe; adaptacje zarezerwowane Konferencjom Episkopatów; adaptacje w gestii każdego celebran-

⁵ De *aptationibus quae Conferentiae Episcopales et Episcopi facere possunt. Ordo baptismi parvulorum* (1969) nn. 23-31; De *aptationibus quae in ritu Confirmationis peragi possunt. Ordo Confirmationis* (1971) nn. 16-18; De *aptationibus quae Conferentiis Episcopalis competunt. Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae* (1972) nn. 38-39; De *aptationibus, quas Conferentiae Episcopales, hoc Rituali Romano utentes, facere possunt. Ordo initiationis christianae adultorum* (1972) nn. 64-65; De *aptationibus ritus ad varias regiones et adiuncta. De aptationibus quas Conferentiae Episcopales facere possunt. Ordo Paenitentiae* (1974) n. 38; n. 39. De *aptationibus Conferentiarum Episcoporum cura parandis. Ordo celebrandi matrimonium* (1990) nn. 39-40; De *aptationibus quae Episcopis eorumque Conferentiis competunt. Institutio Generalis Missalis Romani* (2002) nn. 386-399. Zob. M. Sodi, *Competenze liturgiche delle Conferenze Episcopali nei nuovi „Ordines”*, „Rivista Liturgica” 69 (1982) s. 658-701; A. Pistoia, *L'adattamento nei „Praenotanda” dei libri liturgici di rito romano*, „Rivista Liturgica” 72 (1985) s. 209-226.

⁶ De *accommodatibus quae ministro competunt. Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, nn. 40-41; De *accommodationibus quae ministro competunt. Ordo initiationis christianae adultorum* n. 67. De *accommodationibus quae ministro competunt. Ordo Paenitentiae* n. 40. Zob. A. Cuva, *La creatività rituale nei libri liturgici ai vari livelli di competenze*, „Ephemerides Liturgicae” 89 (1975) s. 54-99.

sa”⁷. Podobnie na język włoski czasowniki *aptare* i *accommodare* oraz słowa od nich pochodzące tłumaczy się najczęściej przez *adattare* i *adattamento*, którego mogą dokonywać Konferencje Biskupów, biskupi i przewodniczący konkretnej liturgii⁸. Tymczasem z ducha dokumentów Kościoła wynika, że terminem *aptare* określa się kompetencje Konferencji Biskupów i biskupa diecezjalnego, natomiast *accommodare* odnosi się do uprawnień szafarzy sprawujących święte obrzędy. Ze względu na różny sposób tłumaczenia także na język polski łacińskich terminów *aptare/aptatio* i *accommodare/accommodatio* wydaje się, że uzasadnione będzie posługiwanie się ich spolszczoną formą: adaptacja i akomodacja. Według *Ogólnego wprowadzenia* adaptacja liturgii mszalnej przysługuje jedynie biskupowi jako pasterzowi Kościoła partykularnego i Konferencji Biskupów, natomiast akomodacji konkretnej celebracji liturgicznej może dokonywać kapłan, który jej przewodniczy⁹.

Adaptacja liturgii mszalnej

Liturgia Mszy św. w Mszale Pawła VI już tak została przygotowana, aby „wszyscy wierni w celebrację Eucharystii wnosili pełny, świadomy i czynny udział”, zgodnie z tym, czego domaga się sama natura liturgii oraz ich udział w kapłaństwie wspólnym. Istnieje również możliwość dalszych adaptacji liturgii mszalnej dla duchowego dobra wiernych przez biskupa diecezjalnego i Konferencję Biskupów (por. nr 386)¹⁰.

Według *Ogólnego wprowadzenia* celem przewidzianych przez Kościół akomodacji i adaptacji (*accommodationes et aptationes*) liturgii jest to, aby celebracja w pełniejszy sposób odpowiadała przepisom (*praescriptis*) i duchowi liturgii oraz aby przez to wzrastała jej duszpasterska skuteczność (nr 23). Głównym więc celem dokonywanych adaptacji liturgii mszalnej przez krajowe Konferencje Biskupów, w ramach przysługujących im uprawnień, jest taki dobór obrzędów, gestów i postaw, tekstów czytań, modlitw, śpiewów i zachęt, aby jak najlepiej odpowiadały stopniowi przygotowania, potrzebom i sposobowi myślenia wiernych¹¹.

Najważniejsze normy prawne dotyczące nie samej celebracji Mszy św., lecz przygotowania jej liturgii, czyli adaptacji, zawiera IX rozdział *Ogólnego wprowadzenia*, którego nie było w dotychczasowych wydaniach (nr. 386-399). Różni się on od *Prae-*

⁷ *Adaptacje liturgiczne przyszłością odnowy liturgicznej ...*, s. 26.

⁸ „...adattamento liturgico ai tre distinti livelli di competenza, cioè delle Conferenze episcopali, dei vescovi e dei singoli ministri delle celebrazioni liturgiche”. A. Cuva, *Adattamento liturgico*, w: *Dizionario San Paolo. Liturgia*, red. D. Sartore, A.M. Triaca, C. Cibien, Cinisello Balsamo 2001, s. 1; tenże, *La creatività rituale nei libri liturgici ai vari livelli di competenza*, „Ephemerides Liturgicae” 89 (1975) s. 71.

⁹ W polskim wydaniu OWMR terminy te nie są jednakowo tłumaczone. *Aptatio/aptare* sześć razy jest tłumaczone przez „przystosowanie/a” (nr. 23, 24, 26, 325, 342, 362) i siedem razy przez „adaptację/a” (nr. 25, 386, 388, 390, 395, 396, 399). Natomiast *accommodatio/accommodare* tłumaczono przez „dostosowanie/a” (nr. 10, 11, 15, 18, 26, 109, 254, 313, 324, 392) lub przez „przystosowanie/a” (nr. 15, 21, 23, 253, 304, 363). W kilku miejscach całkowicie je pominięto (nr. 56, 326, 346).

¹⁰ Zob. M. Augé, *Il capitolo IX dell'Institutio Generalis: tra adattamento e inculturazione?*, „Rivista Liturgica” 90 (2003) s. 533-547.

¹¹ Zob. A. Klocek, *Nowe elementy Institutio generalis trzeciej typicznej edycji Missale Romanum*, „Liturgia Sacra” 7 (2001) nr 2, s. 263-282; tenże, *Duszpastersko-liturgiczny kontekst zmian w trzecim typicznym wydaniu Mszału Rzymskiego*, „Liturgia Sacra” 10 (2004) nr 1, s. 5-21.

notanda w innych księgach liturgicznych tym, że na pierwszym miejscu wylicza kompetencje biskupa a dopiero potem uprawnienia Konferencji Biskupów. Adaptacja liturgii mszalnej nie jest celem samym w sobie, lecz ma na celu dobro wiernych.

Uprawnienia biskupa diecezjalnego

Biskup diecezjalny jest zgodnie z *Ogólnym wprowadzeniem* „pierwszym szafarzem Bożych misterii w powierzonym mu Kościele, jest opiekunem, zwierzchnikiem i stróżem całego życia liturgicznego” (nr 22; por. DB 15; KL 41)¹². Z tej racji powinien zabiegać o to, aby zarówno duchowni (prezbiterzy i diakoni) jak i wierni świeccy coraz lepiej rozumieli obrzędy oraz teksty świętej liturgii i przez to w sposób czynny i owocny uczestniczyli w celebracji Eucharystii (por. nr 22). Biskup ma przede wszystkim troszczyć się o rozwój życia liturgicznego w diecezji, kierować nim oraz „rozbudzać ducha świętej liturgii u prezbiterów, diakonów i świeckich wiernych” (nr 387; por. KL 41) oraz czuwać nad tym, aby „celebracje odbywały się coraz godniej” (nr 22). Zgromadzenie liturgiczne, któremu przewodniczy biskup ukazuje misterium Kościoła w znaku (tamże).

Odnosnie do Mszy św. do biskupa należy kierowanie koncelebracją (nr. 202, 374); ustalanie przepisów odnoszących się do posługiwania kapłanom przy ołtarzu (nr 107); określania zasad udzielania Komunii św. pod dwiema postaciami (nr 283) oraz wydawanie norm związanych z budową i wyposażeniem kościołów (nr. 291-294). W porównaniu z dawnym *Ogólnym wprowadzeniem* obecnie przyznano biskupowi prawo kierowania dyscypliną udzielania Komunii św. pod obiema postaciami w szerszym zakresie niż przewiduje to prawo powszechnie.

Na marginesie uprawnień biskupa w zakresie adaptacji liturgii mszalnej należy zwrócić uwagę na treść numerów 107 i 283. W związku z wprowadzaniem w wielu diecezjach zwyczajem posługiwania przy ołtarzu także ministrantek *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, chociaż o nich wyraźnie nie mówi, nie wyklucza takiej możliwości, jeśli wyrazi na to zgodę biskup diecezjalny¹³. Do niego bowiem należy wydawanie norm odnoszących się do funkcji posługiwania kapłanowi przy ołtarzu. Odnosnie do kierowania przez biskupa dyscypliną udzielania Komunii św. pod obiema postaciami znamieną jest poprawka wniesiona do pierwszego wydania nowego *Ogólnego wprowadzenia* z 2000 r. Przewidywano w nim, że biskup może ogólnie udzielić pozwolenia, aby każdy celebrujący kapłan sam decydował, kiedy i komu można udzielić Komunii św. pod obiema postaciami¹⁴.

Natomiast w wydaniu z 2002 r. w odnośnym tekście ograniczono to prawo biskupa jedynie do tych księży (prezbiterów), którzy są własnymi pasterzami powierzonej im

¹² Augé, *Il capitolo IX dell'Institutio Generalis...*, s. 537-540. Zob. J. L. Martin, *Il vescovo, primo animatore dello spirito della liturgia*, „Rivista Liturgica” 90 (2003) s. 303-316.

¹³ *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali sul servizio liturgico dei laici* (15.03.1994), „Notitiae” 30 (1994) s. 333-335; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List Kongregacji do pewnego biskupa w sprawie ministrantek*, „Anamnesis” 8 (2002) nr 31, s. 35-36. Zob. F. W. Thiele, *Servizio delle donne all'altare*, „Notitiae” 30 (1994) s. 351-355; J. Kopeć, *Formacja oraz posługa ministrantów i ministrantek*, RT 48 (2001) z. 8, s. 155-169.

¹⁴ „Eidem Episcopo facultas datur Communionem sub utraque specie permittendi, quoties id sacerdoti celebranti opportunum videatur...” n. 283. Zob. Cz. Krakowiak, *Komunia święta pod dwiema postaciami*, „Anamnesis” 9 (2002) nr 29, s. 70-73.

przez biskupa wspólnoty wiernych¹⁵. Takimi pasterzami w rozumieniu prawa kościelnego są przede wszystkim proboszczowie: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę (*cura pastoralis*), pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (*committitur parochi, qua proprio eiusdem pastoris*, KPK kan. 515 §1). Podobnie kan. 519 stwierdza, że „proboszcz jest własnym pasterzem (*est pastor proprius*) zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę (*cura pastoralis*) o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego”.

Powstaje pytanie, jak w tym kontekście należy traktować współpracowników proboszcza, wikariuszy, rektorów kościoła i kapelanów? Przecież oni także sprawują pasterską pieczę nad powierzoną im przez biskupa wspólnotą, chociaż czynią to pod kierunkiem proboszcza. KPK mówi o wikariuszu jako świadczącym pomoc w wypełnianiu całej posługi parafialnej, (*universo ministerio pastoralis*) w odniesieniu do całej parafii, tylko określonej jej części lub określonego zespołu wiernych parafii (por. kan. 545§2). Do obowiązków wikariusza należy także wspomaganie proboszcza w całej posłudze parafialnej (*In universo paraeciali ministerio*) i odpowiedzialność za tę posługę razem z proboszczem (por. kan. 548 §2 i §3). Podobną do proboszcza posługę wiernym pełni rektor kościoła (por. kan. 556). W powierzonym sobie kościele może on sprawować uroczyste celebracje liturgiczne (*liturgicas celebrationes etiam sollemnes peragere*), jeśli nie szkodzi to posłudze parafialnej (por. kan. 559).

Kościoły rektoralne pełnią funkcję pomocniczą w stosunku do parafii, a ich rektory są dla uczęszczających do nich wiernych, części wspólnoty parafialnej, w szerszym sensie „własnymi pasterzami”. Według kodeksu (por. kan. 564) kapłanem jest „kapłan, któremu powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę pasterską o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych... (*sacerdos, cui stabili modo committitur cura pastoralis, saltem ex parte*). Z kodeksu wynika jasno, że kapłani także posiadają stałą *cura pastoralis* nad powierzonymi im wiernymi.

Czy wobec powyższego, nie wydaje się słuszne, aby nr 283 *Ogólnego wprowadzenia* interpretować w ten sposób, że określenie „kapłan sprawujący pasterską pieczę nad powierzoną mu wspólnotą” odnosi się także do wikariuszy parafialnych, rektorów kościoła i kapelanów? Za takim rozumieniem tego przepisu może przemawiać także to, że istnieje ogólna tendencja do udzielania wiernym Komunii św. pod dwiema postaciami częściej, a zawsze wtedy, gdy przewiduje to ogólne prawo Kościoła lub pozwolenie biskupa Kościoła partykularnego¹⁶.

O roli biskupa w posłudze uświęcania pisze Jan Paweł II w adhortacji *Pastores gregis*, nazywając go moderatorem liturgii jako pedagogii wiary. Biskup powołany

¹⁵ „Eidem Episcopo facultas datur Communionem sub utraque specie permittendi, quoties id sacerdoti cui, uti pastori proprio, communitas commissa est, opportunum videatur...” n. 283.

¹⁶ Abp lubelski powołując się na OWMR z 2000 r. nr 283, wydał dekret, aby „każdy kapłan przewodniczący liturgii Mszy św. jeżeli po roztropnym rozeznaniu uzna to za wskazane ze względu na dobro duchowe wiernych, po uprzednim ich przygotowaniu, udzielał Komunii św. pod dwiema postaciami także w innych okolicznościach”. W tym samym dekrete zaleca, aby w czasie „liturgii Mszy Wieczerzy Pańskiej i Wigilii Paschalnej [...] Komunia św. w parafiach i wspólnotach, w których jest więcej niż jeden szafarz Komunii św. (zwyczajny lub nadzwyczajny), była udzielana pod dwiema postaciami”. WAL 76 (2002) s. 29.

jest do tego, aby w sposób autentyczny promować liturgię i być wzorem jej przewodniczenia. Przez odpowiednią promocję duszpasterstwa liturgicznego w diecezji ma sprawić, aby „szafarze i lud posiadali autentyczne zrozumienie i doświadczenie liturgii, tak, aby doprowadzić wiernych do pełnego, świadomego, czynnego i owocnego uczestnictwa w świętych tajemnicach...” (nr 35). Biskup jako odpowiedzialny za przekaz wiary i sprawowanie liturgii z tytułu troski o dobro wiernych, ma także czuwać, aby „obowiązujące normy liturgiczne były przestrzegane zawsze, przez wszystkich i wszędzie”. Gdy zachodzi taka potrzeba, ma także w sposób zdecydowany dokonywać korekt zauważonych nadużyć (tamże). Zwraca na to uwagę Jan Paweł II w encyklice *Ecclesia de Eucharistia*¹⁷.

Uprawnienia Konferencji Biskupów

Adaptacja liturgii Mszy św. przysługująca Konferencji Biskupów polega najpierw na dokonaniu przekładu całego Mszału na uznane języki narodowe i uzyskanie jego zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską (por. OWMR nr 389)¹⁸. Ze szczególną starannością należy także dokonać przekładu tekstów biblijnych używanych w Lekcjonarzu mszalnym. Czytania Pisma Świętego powinny być wyrażone językiem zrozumiałym dla wiernych oraz stosowanym w publicznym głoszeniu słowa, zachowując styl języka biblijnego (por. OWMR nr 391). Przy tłumaczeniu innych tekstów zawsze należy „w pełni i wiernie” oddać sens tekstu wyrażonego w języku łacińskim, uwzględniając przy tym rodzaje literackie i przeznaczenie różnych tekstów: modlitwy przewodniczącego, aklamacje, antyfony, formy dialogu i wezwania litanijne. *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* równocześnie zaznacza, że teksty te nie są przeznaczone w pierwszym rzędzie do medytacji, lecz do głoszenia lub śpiewu w czasie celebracji. Dokonując adaptacji tekstów liturgicznych, czytań i modlitw, do umysłowości wiernych danego kraju i języka, należy wyrazić je w sposób „szlachetny i nacechowany literackim polotem”. Właściwe zrozumienie biblijnego i chrześcijańskiego słownictwa, także w przekładzie na języki narodowe, zawsze wymaga odpowiedniej katechezy (por. nr 382).

Innym polem adaptacji będącej w zakresie działań Konferencji Biskupów jest muzyka liturgiczna. Chodzi o przygotowanie i zatwierdzenie odpowiednich melodii tekstów Mszy św., odpowiedzi i aklamacji ludu, określenie, jakie formy muzyki, jakie instrumenty mogą być dopuszczone do liturgii. Wymaga tego wielkie znaczenie śpiewu, który jest integralną częścią liturgii (por. nr 393; KL 112). Adaptacja dotyczy także przygotowania własnego kalendarza liturgicznego, zachowując niedziele jako pierwszy dzień świąteczny i wyznaczając dni modlitw błagalnych i dni kwartalnych, sposób ich obchodzenia oraz przygotowując odpowiednie teksty liturgiczne. Kalendarz zatwierdza Stolica Apostolska (por. nr. 394 i 373).

Odnosnie do zagadnień szczegółowych związanych z celebracją Mszy św. zakres kompetencji Konferencji Biskupów jest dosyć szeroki. Konferencje te określają gesty i postawy ciała wiernych w czasie Mszy św. (por. nr. 24 i 43); sposób oddania czci

¹⁷ *Ecclesia de Eucharistia, o Eucharystii w życiu Kościoła*, Tarnów 2003.

¹⁸ Augé, *Il capitolo IX dell'Institutio Generalis ...*, s. 540-541; zob. J. Gilbert, *Le lingue nella liturgia dopo il Concilio Vaticano II*, „Notitiae 5 (1979) s. 387-520.

ołtarzowi oraz księdze Ewangelii (por. nr 273); wskazują, jakie należy wykonywać teksty śpiewów na wejście, przygotowanie darów i Komunię św. (por. nr. 48, 74, 87); mogą wyznaczyć teksty czytań biblijnych na szczególne okoliczności (por. nr 362); określają sposób przekazywania znaku pokoju (por. nr 82) i przyjmowania Komunii św. przez wiernych (por. nr. 160-161, 283). Do Konferencji Biskupów należy także określenie materiałów, z jakich wykonuje się ołtarz, wyposażenie kościoła, naczynia i szaty liturgiczne (por. nr. 301, 326, 329, 332, 339, 342-346, 349, 390). Istnieje także możliwość przygotowania i włączenia do Mszału, po uprzednim zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską, dyrektoriów lub instrukcji duszpasterskiej (por. nr 390). Wszystkie wymienione działania zarówno biskupa diecezjalnego jak i Konferencji Biskupów wchodzi w zakres adaptacji liturgii mszalnej, którą przewiduje nowe *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*.

Akomodacja, czyli dostosowanie liturgii mszalnej

O ile adaptacja różnych części liturgii Mszy św. wchodzi w zakres kompetencji biskupa diecezjalnego i Konferencji Biskupów, to celebrującemu kapłanowi (biskupowi i prezbiterowi) przysługuje jedynie akomodacja, czyli dostosowanie obrzędów i tekstów liturgicznych dla potrzeb konkretnego zgromadzenia liturgicznego. Jest to uprawnienie, z którego każdy kapłan nie tylko może, ale powinien korzystać, zawsze jednak w ramach obowiązującego prawa liturgicznego. Wymaga tego rola kapłana jako przewodniczącego i animatora liturgii¹⁹. Konkretnie dotyczy ono możliwości doboru z zatwierdzonych już ksiąg liturgicznych obrzędów, czytań, modlitw, śpiewów, zachęt (*monitiones*), gestów w tym celu, aby jak najlepiej odpowiadały potrzebom, formacji religijnej i liturgicznej oraz mentalności uczestników liturgii.

Aby we właściwy sposób dokonać akomodacji konkretnej celebracji Mszy św. należy zawsze uwzględnić naturę samej liturgii jako świętej *actio* całego zgromadzenia, w którym jest podział funkcji, dialog przewodniczącego z ludem i posługiwanie się znakami. Nie bez znaczenia są ponadto takie okoliczności jak dobra znajomość duchowych potrzeb uczestników, wiek, ich możliwości uczestnictwa we wspólnym śpiewie, procesjach itp. Wszystkie te czynniki należy uwzględnić już w czasie przygotowywania celebracji Mszy św. One bowiem są ważnym kryterium doboru odpowiedniej formy celebracji, tekstów czytań, modlitw i śpiewów oraz takich form obrzędowych, które będą najlepiej odpowiadały uczestnikom Mszy św. Także w czasie samej celebracji przewodniczący liturgii mszalnej zawsze wtedy, gdy w mszale jest wskazanie, że czyni (mówi) to „w ten lub podobny sposób”, jest miejsce na jego własną twórczość. Dlatego akomodacja liturgii z natury swej zakłada i wymaga „twórczego podejścia” i „wyobraźni pastoralnej”, tego, kto ją przygotowuje, a następnie jej przewodniczy²⁰.

Dotyczy to jednak tylko tych miejsc w liturgii mszalnej, które zostały wyraźnie wskazane przez odpowiednie rubryki: „Tam, gdzie przewidują to rubryki, wolno kapłanowi te zachęty nieco przystosować, aby odpowiadały pojętności uczestników”, [...] ale zawsze należy „zachować sens zachęty zaproponowanej w mszale i wyrazić

¹⁹ Zob. L. Brandolini, *Animazione*, w: *Dizionario San Paolo. Liturgia ...*, s. 66-78.

²⁰ Zob. A. Pistoia, *Creatività*, w: tamże, s. 486-503.

ją w krótkich słowach” (nr 31). Odnośnie do śpiewu w czasie liturgii Mszy św. pierwsze miejsce należy przyznać tym częściom, które należą do „kapłana, diakona, albo lektora, z odpowiedziami ludu, lub też wspólnie przez kapłana i lud”. Nie jest konieczne śpiewanie wszystkich części liturgii przeznaczonych do śpiewu, ale „należy zadbać o to, by nie zbrakło śpiewu usługującym i ludu podczas Mszy świętych celebrowanych w niedziele i nakazane święta” (nr 40). W śpiewów pierwsze miejsce powinien zajmować śpiew gregorianki jako „własny śpiew liturgii rzymskiej”. Ze względu na częste celebracje liturgii w zgromadzeniach międzynarodowych, wierni zaleca się, aby wierni potrafili śpiewać w języku łacińskim „przynajmniej niektóre stałe części Mszy św., zwłaszcza symbol wiary i modlitwę Pańską” (nr 41). W czasie Mszy św. nie można zastępować tekstów z *Ordo Missae* innymi pieśniami (por. nr 366) a pozostałe śpiewy: na wejście, między czytaniem, w czasie przygotowania darów i na Komunię, należy wybierać i wykonywać według zaleceń zawartych w numerach 40-41, 47-48, 61-64, 74, 86-88.

Kapłan przewodniczący Mszy św. nie może pomijać milczenia, które jest częścią liturgii, a jego natura zależy od tego, w jakiej jej części ono występuje. *Wprowadzenie* zaleca również zachowanie milczenia „w kościele w zakrystii i w przylegających do niej pomieszczeniach już przed rozpoczęciem celebracji”. W ten sposób wszyscy mają „pobożnie i godnie przygotować się do sprawowania świętych czynności” (nr 45).

W *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* aż dwa rozdziały (VII i VIII) dotyczą uprawnień celebrującego kapłana do wyboru formularzy Mszy św. i jej poszczególnych części (por. nr. 352-367) oraz Mszy i modlitw okolicznościowych, a także Mszy za zmarłych (por. nr. 368-385). Głównym kryterium akomodacji liturgii mszalnej jest uwzględnienie „potrzeb, duchowego przygotowania i poziomu intelektualnego uczestników”, aby przez to zwiększyć „duszpasterską skuteczność liturgii” (nr 352). W tym dziele akomodacji kapłan powinien zawsze mieć na uwadze duchowe dobro zgromadzenia a nie „swoje osobiste upodobania” oraz dokonywać wyboru w porozumieniu z tymi, którzy będą w liturgii uczestniczyć, a zwłaszcza wypełniać przysługujące im funkcje liturgiczne (tamże). Szczegółowe zasady dotyczące wyboru formularza Mszy św. podane są w nr. 353-354. Odnośnie do wyboru tekstów czytań biblijnych, modlitw i śpiewów należy zachować przepisy podane w nr. 356-367.

Przy akomodacji mszalnej liturgii słowa we wspomnienia świętych, które nie mają własnych czytań, bierze się czytania z dnia powszedniego, chyba, że z racji duszpasterskich będzie bardziej wskazane wybranie czytań, które „naświetlają szczególnie aspekt duchowego życia albo działalności świętego” (nr. 357-358). Oznacza to, że należy preferować zachowanie czytań wyznaczonych na poszczególne dni tygodnia (*lectio continua*). Dotyczy to także Mszy okolicznościowych, czyli obrzędowych, w różnych potrzebach i wotywnych (por. nr. 370-371). Jeśli ciągłe czytanie Pisma św. zostanie przerwane przez obchód liturgiczny mający własne czytania, celebrujący kapłan może „albo części opuszczone połączyć z innymi, albo zdecydować, którym tekstem należy przyznać pierwszeństwo” (nr 358). Jeszcze większe możliwości wyboru tekstów czytań biblijnych istnieją we Mszach celebrowanych w grupach specjalnych i we Mszach obrzędowych (por. nr 359). W doborze czytań należy kierować się duchowym dobrem wiernych, czyli wprowadzaniem ich „w pełniejsze rozumienie misterium, w którym uczestniczą i wychowywać do głębszego umiłowania objawio-

nego słowa” (nr 359). Jeśli Lekcjonarz zawiera teksty czytań do wyboru, czytania łatwiejsze i trudniejsze, krótsze i dłuższe, należy zawsze kierować się dobrem wiernych (por. nr. 360-361). W niedziele i obowiązujące uroczystości obowiązują zawsze trzy czytania (por. nr 357) oraz głoszenie homilii, która zalecana jest także w inne dni, zwłaszcza w Adwencie, Wielkim Poście, w okresie Wielkanocy oraz wtedy, gdy „wierni liczniej gromadzą się w kościele”. Homilia należy „z zasady” do kapłana przewodniczącego liturgii, ale może ją głosić również jeden z kapłanów koncelebrujących, nawet diakon, ale nigdy wierny świecki (por. nr 66).

Odnosnie do modlitw mszalnych warto zwrócić uwagę, że jeśli we wspomnieniu świętych jest tylko własna kolekta, pozostałe modlitwy można wziąć ze Mszy wspólnych o świętych, natomiast modlitwy nad darami i po Komunii albo z tekstów wspólnych, albo z dnia powszedniego danego okresu liturgicznego (por. nr 363). W okresie zwykłym, który nie posiada własnych formularzy mszalnych na dni powszednie, można wziąć modlitwy (lub tylko kolektę) nie tylko z poprzedniej niedzieli, ale z dowolnej niedzieli tego okresu, albo jedną z modlitw Mszy w różnych potrzebach (por. nr. 363, 368-378)²¹.

Z bogatego zestawu formularzy Mszy w różnych potrzebach świata, Kościoła powszechnego i lokalnego można korzystać, ale „niezbyt często, to jest, gdy wymaga tego potrzeba” (nr 369). We Mszach św. za zmarłych w doborze czytań, modlitw i śpiewów należy „mieć na uwadze względy duszpasterskie w odniesieniu do zmarłego, jego rodziny i obecnych” ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy tylko z okazji pogrzebu uczestniczą w liturgii (por. nr. 379-385).

Zasady wyboru prefacji i Modlitw eucharystycznych podane są w nr. 364-366. W związku z tym należy pamiętać, że *Ogólne wprowadzenie* zawiera jedynie wskazania dotyczące stosowania tylko czterech Modlitw eucharystycznych. Czwartą Modlitwę eucharystyczną można odtąd używać także w niedziele okresu zwykłego (por. nr 365d). Zamieszczone w polskim wydaniu Mszału inne Modlitwy eucharystyczne można używać zgodnie z ich przeznaczeniem: na Msze z udziałem dzieci²², we Mszach o tajemnicy pojednania, w Wielkim Poście i o Krzyżu świętym²³.

W tym dziele akomodacji każdy celebrujący kapłan zawsze winien pamiętać, że jest tylko sługą (*servitor*) świętej liturgii i z tej racji nie ma on prawa niczego do liturgii dodawać (*addere*), opuszczać (*demere*) ani zmieniać (*mutare*) (por. nr 24; KL 22). Aby mógł jak najlepiej wypełniać swoją posługę, powinien ciągle pogłębiać znajomość świętej liturgii doskonalić sposób jej sprawowania, czyli tzw. *ars celebrandi*²⁴

W związku z prawem celebrującego kapłana do akomodacji liturgii należy przypomnieć bardzo mocne słowa Jana Pawła II z listu *O tajemnicy i kulcie Eucharystii*²⁵. W rozdziale „Dobro wspólne Kościoła” papież pisze: „*Kapłan jako szafarz, jako ce-*

²¹ Jeśli wybiera się formularz mszalny ze Mszy w różnych potrzebach, można stosować tzw. V Modlitwę eucharystyczną, która przeznaczona jest na tego rodzaju celebracje.

²² *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 353*-354*.

²³ Tamże, s. 343*.

²⁴ Zob. *Ars celebrandi, Materiały z sympozjum liturgicznego w USKW (29 kwietnia 2003 r.)*, red. B. Nadolski, Katowice 2003.

²⁵ *List Ojca świętego Jana Pawła II do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii*, Watykan 1980.

lebrans, jako przewodniczący eucharystycznego zgromadzenia wiernych, winien w szczególności mieć *poczucie wspólnego dobra Kościoła*, które swoją posługą wyraża, ale któremu też w swojej posłudze winien być wedle rzetelnej dyscypliny wiary podporządkowany. Nie może uważać siebie za «właściciela», który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny. Może to się czasem wydawać bardziej efektowne, może nawet bardziej odpowiadać subiektywnej pobożności, jednakże obiektywnie jest zawsze zdradą tej jedności, która się w tym Sakramencie jedności nade wszystko winna wyrażać²⁶.

Już wcześniej zwracała na to uwagę Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w Instrukcji *Inaestimabile donum*, uzasadniając to tym, że „Wierni mają prawo do prawdziwej liturgii, czyli do takiej, jakiej chciał i jaką ustanowił Kościół, którzy przewidział także ewentualne możliwości przystosowania jej do potrzeb duszpasterskich różnych miejsc i różnych grup ludzkich. Niestosowne eksperymentowanie, zmiany i pomysły dezorientują wiernych. Używanie tekstów niezatwierdzonych prowadzi z kolei do zrywania koniecznej spójni między *lex orandi* i *lex credendi*”²⁷. Natomiast w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* Jan Paweł II podkreśla wielką odpowiedzialność, jaka spoczywa na przewodniczących liturgii mszalnej *in persona Christi*. Pełnią oni i „zapewniają świadectwo i posługę komunii nie tylko wobec wspólnoty bezpośrednio biorącej w niej udział, lecz także wobec Kościoła powszechnego, który zawsze jest przywoływany przez Eucharystię. Niestety, trzeba z żalem stwierdzić, że począwszy od czasów posoborowej reformy liturgicznej, z powodu źle pojmowanego poczucia kreatywności i przystosowania, nie brakowało nadużyć, które dla wielu były przyczyną cierpienia” (nr 52).

Inkulturacja liturgii mszalnej

W *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* z 2002 r. oprócz często występujących w nim terminów *aptatio* i *accommodatio* jest także cały nowy rozdział zatytułowany *De aptationibus quae episcopis eorumque conferentiis competunt* (nr. 386-399)²⁸. W rozdziale tym 9 razy występuje termin *aptatio* (nr 386 – 2 razy, nr. 388, 390, 395 – 3 razy; 396, 398) i ani razu termin *accommodatio*. Dwa razy spotykamy w nim także termin *inculturatio* (por. nr 398), który należy rozumieć w duchu wydanej wcześniej przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów IV instrukcji *Liturgia rzymska i inkulturacja* (25.01.1994)²⁹. Wcześniej w nr. 26 była już

²⁶ Tamże, s. 45.

²⁷ *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, oprac. J. Miarek, Warszawa 1987, s. 269.

²⁸ W polskim tłumaczeniu: „Adaptacje zależne od kompetencji biskupów oraz Konferencji Episkopatów”. W rozdziale tym znajdujemy liczne odwołania do wcześniejszych dokumentów Kościoła: 9 razy do *Konstytucji o liturgii świętej*; 7 razy do *Varietates legitimae*; dwa razy do *Ogólnych norm roku liturgicznego i kalendarza*; do *Kodeksu prawa kanonicznego*; do Pawła VI i *Mszału rzymskiego* oraz listu Jana Pawła II z okazji 25. rocznicy *Konstytucji o liturgii świętej*.

²⁹ *Liturgia rzymska i inkulturacja. IV Instrukcja dla poprawnego wprowadzenia soborowej Konstytucji o liturgii* (art. 37-40), Rzym 1994 [= VL]. W instrukcji tej wyraźnie podkreślono, że zawarte w niej normy mają na celu „dostosowanie (*aptatio*) liturgii do charakteru i tradycji różnych narodów” (nr 3). W

mowa o tym, że możliwe są także *varietates et adaptationes profundiores* „do tradycji i umysłowości (*ingenium*) ludów i regionów” w myśl KL 40, jeśli zostanie to „uznane za pożyteczne lub konieczne”³⁰. Wtedy należy zachować wskazania zawarte w instrukcji *Liturgia rzymska i inkulturacja* (nr. 2, 8, 26-27, 36, 46, 54, 66-69) oraz w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* (nr. 395-399). Choć w rozdziale tym przeważa termin *aptationes*, to jednak z kontekstu wynika, że należy rozumieć go znaczeniu użytym już w *Konstytucji o liturgii świętej* 40 i *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego* nr 26, a następnie w instrukcji *Varietates legitimae*, czyli inkulturacja liturgii.

W instrukcji *Varietates legitimae* terminy *aptatio* i *accommodatio* występują ponad 20 razy (np. nr. 3, 4, 7, 36, 37, 42, 53, 55, 58). Jednak zauważa się w niej odchylenie od rozumienia terminu *aptatio* jako adaptacja, czyli zwykle dostosowanie liturgii. Chodzi bardziej o ściśle związane liturgii rzymskiej z kulturą danego narodu, które określa się jako *inculturatio*. Odnosi się wrażenie, że termin *aptatio* często występujący w Instrukcji należy rozumieć w sensie *inculturatio*, która jest ciągle dokonującym się procesem (*processus*, VL nr. 36, 64) w historii zbawienia i w Ewangelii (VL nr 5). Proces ten obejmuje także liturgię (VL nr. 8 i 28). Inkulturacja w liturgii dotyczy całości *lex orandi*, na co wskazują występujące w Instrukcji takie wyrażenia jak: *sacramentorum inculturatio* (VL nr 25); *celebrationum liturgicarum inculturatio* (VL nr 5); *rituum inculturatio* (VL nr 30); *liturgica inculturatio* (VL nr. 29, 30, 46, 47, 49, 51).

Różnica między adaptacją a inkulturacją polega na tym, że pierwsza jest zwykle zewnętrzna i przejściowa, natomiast „inkulturacja oznacza wewnętrzną transformację autentycznych wartości kulturowych poprzez ich integrację z chrześcijaństwem i zakorzenienie chrześcijaństwa w różnorodnych ludzkich kulturach” (VL nr 4). W instrukcji nastąpiła więc zmiana słownictwa. Termin *accommodatio* „przystosowanie” był przejęty z języka misyjnego i oznaczał zwykle zmiany dokonywane w liturgii o charakterze wyjątkowym i raczej zewnętrznym. Natomiast termin „inkulturacja” lepiej wyraża podwójne znaczenie tego procesu, przez który „Kościół wciela Ewangelię w różne kultury i jednocześnie wprowadza narody z ich kulturami do swej własnej wspólnoty” (VL nr 4). Proces inkulturacji polega na tym, że Ewangelia przenika w określone środowisko społeczno-kulturowe i „użyźnia je od wewnątrz bogactwami z wysoka, umacnia, uzupełnia i naprawia w Chrystusie” (KDK 58), ale Kościół także przyswaja sobie te wartości, jeśli są zgodne z Ewangelią i posługuje się nimi w celebracji liturgii.

Definicja inkulturacji w sensie szerokim zawarta jest w 5. numerze instrukcji: „...inkulturacja ma swoje miejsce zarówno w kulcie chrześcijańskim, jak również na innych polach życia Kościoła. Stanowi ona jeden z aspektów inkulturacji Ewangelii, wymagającej prawdziwej integracji, w życie wiary każdego narodu, raczej trwałych wartości kultury niż jej wyrazów przejściowych. Powinna więc być ściśle połączona z szerszym działaniem, z zaprogramowanym duszpasterstwem, które obejmowałoby

jej tekście dominuje jednak termin *inculturatio* i związany z nim *aptatio* (występuje aż 25 razy, a jego pochodne 15 razy). Natomiast pochodne od czasownika *accommodare* użyte są w niej jedynie 4 razy (nr. 3, 35, 40, 56).

³⁰ Zob. A. Cuva, *Features and significance of the new chapter of the „Institutio Generalis Missalis Romani”*, „Ephemerides Liturgicae” 114 (2000) s. 498-510.

całość kondycji ludzkiej. [...] Inkulturacja życia chrześcijańskiego oraz jego obrzędów liturgicznych, dla całego narodu, powinna być owocem stopniowego dojrzewania w wierze”.

Inkulturacja liturgiczna wyraża się najpierw w tłumaczeniu Pisma Świętego i tekstów liturgicznych (por. VL nr. 28, 23, 35, 53). W procesie tym należy koniecznie uwzględnić obecność i wartość danej kultury. W tym celu potrzebuje ona często swobodnego oczyszczenia (por. VL nr 19) i transformacji jej prawdziwych wartości (*authentici valores culturales*, VL nr 4). W procesie inkulturacji powinny uczestniczyć osoby kompetentne (*periti*, VL nr 65), zarówno w znajomości liturgii rzymskiej jak i miejscowej kultury. Konieczne są także studia z dziedziny historii, antropologii, egzegezy i teologii (por. VL nr 30). Inkulturacja jest zawsze długim procesem, dokonuje się na różnych poziomach, wymaga wcześniejszej katechezy w czasie jej wprowadzania i po wprowadzeniu. Tę rolę będzie najlepiej pełnił mistagogia liturgiczna³¹.

Z uważnej analizy treści IX rozdziału *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego* wynika, że chociaż w jego tytule nie użyto terminu *inculturatio* faktycznie dotyczy on tego głębszego dostosowania liturgii mszalnej, które wchodzi w zakres procesu inkulturacji chrześcijaństwa w kulturach pozaeuropejskich. Jednocześnie mocno podkreśla się (por. nr 398), że chodzi o inkulturację w ramach obrządku rzymskiego, która wymaga dłuższego czasu i nie może prowadzić do tworzenia nowych rodzin obrzędowych (*ad novas familias rituales creandas*). Z tej racji zwarte w nim zasady należy rozumieć w duchu Instrukcji o inkulturacji liturgii rzymskiej.

Mimo tłumaczeń na różne języki oraz dokonywanych adaptacji *Mszał rzymski* ma pozostać „znakiem i narzędziem jedności” obrządku rzymskiego. Konferencje Biskupów posiadają dosyć szerokie uprawnienia odnośnie do ustalania i wprowadzania w nim przepisów uwzględniających tradycje i charakter „ludów, krajów i różnych grup”. Wprowadzane zmiany dotyczą najczęściej „gestów i postaw wiernych, sposobów oddawania czci ołtarzowi i księdze Ewangelii, tekstów śpiewanych na wejście, składanie darów i Komunię, obrzędu przekazywania znaku pokoju, warunków udzielania Komunii pod obiema postaciami, wykonania ołtarza i sprzętów liturgicznych, materiału i formy świętych naczyń i szat liturgicznych, sposobu rozdawania Komunii świętej” (VL nr 54).

Wszelkie działania Konferencji Biskupów związane z inkulturacją liturgii mszalnej mają na celu ułatwienie wiernym uczestnictwa w niej, czyli chodzi głównie o cel pastoralny (por. nr 386). Inkulturacja liturgii nie wchodzi w zakres uprawnień biskupa diecezjalnego, nie jest też pozostawiona inicjatywie osobistej celebrującego kapłana, ani tym bardziej inicjatywie zbiorowej zgromadzenia (por. VL nr 37). Z tej racji przedmiot i zakres adaptacji liturgii mszalnej, które należą do kompetencji biskupa różnią się zasadniczo od adaptacji/inkulturacji, której może dokonywać Konferencja Biskupów. Jeśli w danym kraju wskazana jest głębsza adaptacja, czyli inkulturacja liturgii mszalnej ze względu na specyficzną umysłowość i kulturę przed przystąpieniem do prac nad nią należy zadbać do odpowiedniego przychodowania duchowieństwa

³¹ Zob. E. von Severus, *Mystagogie heute*, LjB 42 (1992) s. 147-149; B. Nadolski, *Mistagogia jako metoda w liturgii*, CT 65 (1995) z. 3, s. 101-112; J. Kopeć, *Formacja liturgiczna, czyli mistagogia w liturgii i przez liturgię*, „Liturgia Sacra” 2 (1996) nr 3-4, s. 23-38.

i wiernych świeckich (por. nr 386). Konferencja Biskupów przygotowuje najpierw szczegółowe propozycje i przedstawia je do zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej. Następnie przez pewien czas przeprowadza eksperymenty i sprawozdanie z ich wyników wraz z przyjętą propozycją inkulturacji przesyła do zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej (por. nr 395). W ten sposób zostaje zachowana jedność w wielości (*communio*) Kościołów partykularnych z Kościołem powszechnym.

W procesie dokonywania inkulturacji liturgii rzymskiej należy zachować wskazania *Konstytucji o liturgii świętej*, nr 38, gdzie mówi się o konieczności zachowania „istotnej jedności rytu rzymskiego” – *substantialis unitas ritus romani* (por. VL nr 36; OWMR nr 398). Jednak żaden z dotychczas wydanych dokumentów dotyczących odnowy liturgii nie określa, na czym ona polega. Jest nią z pewnością całe dziedzictwo dotychczasowej tradycji liturgicznej Kościoła rzymskiego. Ale czy tylko to? Przecież księgi liturgiczne, także mszalne, wydane po Vaticanum II zawierają teksty i symboliczne gesty nie pochodzące z tradycji rzymskiej. Odnawiając liturgię Mszy św., zgodnie z KL 50 zachowano „wiernie jej istotę”. Pewne wskazania odnoszące się do inkulturacji liturgii rzymskiej, głównie w tłumaczeniach na języki narodowe z jednoczesnym zachowaniem „istotnej jedności rytu rzymskiego” można znaleźć w Instrukcji *Varietates legitimae*. W tłumaczeniach tekstów liturgicznych należy uwzględnić rodzaje literackie wydania wzorcowego a *Mszał rzymski* powinien pozostać „znakiem i narzędziem jedności obrządku rzymskiego w różnorodności języków w pełni pozostawiając miejsce dla uprawnionych odmienności i dla adaptacji według przepisu Soboru Watykańskiego II” (VL nr 54). W tłumaczeniach tekstów, przy zachowaniu właściwości każdego języka, należy „w pełni i wiernie (*plene et fideliter*) oddać sens oryginalnego tekstu łacińskiego” (nr 392).

Ponieważ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* w części dotyczącej inkulturacji liturgii mszalnej często powołuje się na Instrukcję *Varietates legitimae* można uważać, że IX rozdział wprowadzenia jest konkretnym zastosowaniem zawartych w niej zasad do Mszy św. w obrządku rzymskim. Jej głównym celem jest ułatwienie zrozumienia obrzędów i tekstów, a przez to bardziej czynne, świadome i wspólnotowe uczestnictwo wiernych w liturgii z zachowaniem istoty obrządku rzymskiego (por. VL nr 35, 36). W tym procesie inkulturacji zachowuje się, a niekiedy nawet przyjmuje wszystko, co odpowiada zasadom prawdziwego ducha liturgii, a odrzuca to, w obyczajach narodowych w nierozzerwalny sposób wiąże się z zabobonami błędami (por. KL 37).

* * *

Jedną z ważnych cech posoborowej liturgii jest nie tylko jest ubogacenie pod względem treści teologicznych i form obrzędowych, ale także możliwość jej adaptacji, czyli inkulturacji stosownie potrzeb wiernych różnych kultur oraz akomodacji, czyli dostosowania każdej celebracji uwzględniając duchowe potrzeby konkretnego zgromadzenia liturgicznego. Przez to liturgia staje się nie tylko bardziej „czytelna” i zrozumiała dla wiernych, ale także mogą oni łatwiej w niej uczestniczyć. Dzięki tłumaczeniom tekstów liturgicznych oraz adaptacji obrzędów, które zatwierdza Stolica Apostolska dla Kościołów lokalnych, można mówić o różnorodności w istotowej jedności obrządku rzymskiego. W tym wyraża się także troska Kościoła, aby „wszystkich wiernych doprowa-

dzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego domaga się sama natura liturgii” (KL 14). Przeżywany obecnie Rok Eucharystii jest doskonałą okazją do zweryfikowania i ciągłego doskonalenia sposobu i jakości celebracji Mszy św. w każdej wspólnotie, zgodnie z „literą i duchem” nauczania Kościoła zawartego głównie w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*, encyklice Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia*, liście apostolskim *Mane nobiscum, Domine*³² oraz instrukcją Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Redemptionis Sacramentum*.

Adaptacja, akomodacja i inkulturacja liturgii jest wielką szansą duszpasterską, jeśli zostanie mądrze stosowana tzn. i zgodnie z wolą odpowiedniej władzy kościelnej, do której należy określanie zasad jej celebracji oraz czuwanie, aby były one przez wszystkich respektowane; kapłanów i wiernych świeckich. Nie są one celem samym w sobie, lecz mają służyć czynnemu uczestnictwu w liturgii wiernych, zachowując starą zasadę, *lex orandi/celebrandi* zawsze powinien zgadzać się z *lex credendi*.

³² „Konkretnym zobowiązaniem na ten Rok Eucharystii, mogłoby być dokładne przestudiowanie przez każdą wspólnotę parafialną «Ogólnego Wprowadzenia do Mszału Rzymskiego»”. Jan Paweł II. *Mane nobiscum, Domine* nr 17.